

Posudek vedoucího diplomové práce

Jan Kozák
Tórova výprava ke Geirrødovi
ÚFAR FFUK 2008

A) Obsah práce

Tématem práce je výprava boha Tóra k tursu Geirrødovi, tedy mýtus, který známe z celé řady zpracování a který hrál evidentně důležitou roli v náboženském povědomí starých Seveřanů. Diplomant prozkoumává všechna dochovaná zachycení mýtu a z analýzy shod a rozdílů, která v nich nalézá, dospívá k obecnějším úvahám o významu, který mýtus měl.

V úvodu diplomant podává přehled hlavních pramenů staroseverského náboženství a jejich kritiku, stejně jako základní rysy staroseverského mytického světa, nutné pro pochopení zkoumaného mýtu. Většinu obsahu práce představují kapitoly A-H, které popisují a interpretují dochované verze mýtu a jeho nejbližších paralel. Nejpřínosnější částí práce je nicméně následujících pět kapitol, které kriticky vyhodnocují shody a odchylky v jednotlivých variantách mýtu, zavádějí zajímavý pojem vertikálních a horizontálních paralel a vyvozují obecnější poznatky. Závěr znovu krátce shrnuje hlavní témata práce.

B) Výsledky práce

Práce je jasně a přehledně členěná. Kapitoly A-H představují čtenáři rozsáhlé množství narativního materiálu, který je věrně přeložen či reprodukován¹ a v různé míře intenzity analyzován a interpretován.

Tyto interpretace jsou v některých případech poměrně odvážné, mj. postulace 'strukturální identity' Geirrøda a Ódina na základě archetypu 'božského kováře' (s. 21), který lze skutečně jen nelehko nahlédnout, neboť ani Ódin ani Geirrød nejsou kováři, Geirrød kromě toho ani bůh. Silně zkreslené je i tvrzení, že jeřáb představuje (?) Tórovu manželku Sif. Diplomant uvádí že 'tato substituce je potvrzena laponskou paralelou, kde Hora Galles, adekvát Tóra, má ženu jménem Ravdna, jíž jsou zasvěceny bobule jeřábu' (s. 20). Skutečností je, že tato interpretace se nezakládá na

1. . . . Jedinou výraznější chybou je vztažení substantiva *aflraun* ('zkouška síly' - Eilíf Godrúnarson, *Drápa na Tóra*, 9) k Tórovu průvodci Tjálfimu. Obvyklé je, vztahovat k *aflraun* genitiv *himinsjóla*, tj. 'zkouška vládce nebe', Tóra.

ničem jiném než právě na zmíněné laponské paralele (která ji tedy může stěžít nějak 'potvrdit'), a že její hodnota je přinejmenším silně nejistá, neboť se pokouší interpretovat staroseverský mýtus na základě novověkého folklóru cizího etnika, což je metoda, k níž se diplomant sám na jiném místě (s. 9-10) oprávněně vyslovuje velmi kriticky.

Vytknout je třeba též nedostatečný odstup diplomanta od některých reprodukováných interpretací. Z práce na některých místech není úplně zřejmo, kde mluví diplomant a kde je referována cizí výklad (viz např. s. 20-21). Diplomantův vlastní názor na referovaná díla přitom není zdaleka vždy jasně formulován, což poněkud snižuje jasnost textu. Tak je názor M. Clunies Rossové, že Tórovi v průběhu jeho cesty ke Geirrødovi chybí jeho božská zbraň - kladivo Mjöllni - na s. 16 odmítnut s poukazem na to, že pro něj v nejstarších pramenech není žádný doklad, na ss. 17 a 20 znovu zmiňován bez jasného vymezení vůči němu a na s. 31 konečně bez další argumentace označen jako 'naše interpretace'. Obdobnou roztržitostí a absencí jasně formulovaného stanoviska se vyznačuje třeba diplomatovo hodnocení důležitosti Snorriho tvůrčí role pro tu podobu mýtu, kterou nacházíme v jeho Eddě atd. atd. V celku je nicméně linie práce jasná.

Nejhodnotnější a nejpodněnější část práce nicméně představuje její závěr a na ten by se také mělo zaměřit její hodnocení. Diplomant podává poměrně jasně definovaný názor na problém mýtu a jeho významu. Mýtus, který je především narativem, podle něj nelze vyčerpát nalezením jeho prapůvodního 'významu', jehož funkce je charakterizována jako pouhý 'překlad do aktuálně srozumitelného mytického jazyka' (s. 22). Má sice smysl mluvit o významu jednotlivého zpracování mýtu (s. 47), jenže jenom o málo později se dozvídáme, že motivy v mýtu obsažené 'dávají smysl jako paralely' k motivům v ostatních mýtech (s. 51) a že smysl mýtu zakládá 'organická provázanost staroseverských mýtů a jejich cenná schopnost odkazovat na sebe navzájem a ilustrace úlohy prvků jejich paralelním užitím v dalších a dalších mýtech' (s. 51). Tedy krystalická forma radikálního strukturalismu, jak ho založily mytologické studie Claude Lévi-Strausse.² Je nicméně otázkou nakolik je takový přístup skutečně osvobozením od redukcionistického hledání 'prapůvodního významu mýtu': diplomantova kritika sociologických a psychoanalytických výkladů mýtu (jak ji podávají M. Clunies Ross a J. McKinnel) je sice nad jakoukoliv pochybnost oprávněná, nemůžeme se však zbavit dojmu, že v diplomatových strukturálních analýzách je to právě narativní struktura, jež vstupuje na místo oné *Urbedeutung* starších škol a musíme se ptát zda nakonec není chápání mýtu jako pouhého narativu stejně reduktivní jako výklad mýtu coby výrazu nevědomé potřeby osvobodit se od mateřské či otcovské postavy. A hlavně: můžeme za takových předpokladů vůbec odlišit mýtus od ostatních typů narativu? Diplomant sice záslužně a podrobně vřazuje

2. Srv. např. *Le Cru et le Cuit*, Paris, 1964, s. 346.

mýtus do kontextu celku staroseverské mytologie (s. 47-8), ale tím je otázka pouze odsunuta, nikoliv vyřešena. Je jistě pravdou, že každý mýtus jistým způsobem vyjadřuje strukturu mytického světónázoru jako celku, tak jako třeba mýtus o Tóru a Geirrødovu demonstruje zásadní bipolaritu staroseverského mytického světa, která se zakládá na kontrastu mezi božským Ásgardem a démonickým Útgardem, a která je zásadně odlišná třeba od bipolarity křesťanské (s. 51-2).³ Je-li ale mytologie jisté kultury zase jenom korpusem narativů, který má jistou strukturu, jak ji potom v jejím celku odlišíme od jiných korpusů narativů (např. od pohádky, již staří Severané nad jakoukoliv pochybnost znali a od mýtu odlišovali)?

Takové problémy lze samozřejmě jen stěží řešit na omezeném prostoru diplomové práce, je si jich však třeba být vědom a přinejmenším je zmínit, už proto, že mají nepominutelný vliv na konkrétní práci s mytickým materiálem. Je známo, že jedním z častých témat kritik Lévi-Straussových mytologických studií byla obecná tendence obhlížet od významu mytických motivů a zaměřit se výhradně na strukturu jejich uspořádání v konkrétním mýtu.⁴ Tím je motiv v podstatě redukován na svou pozici ve struktuře, jak je jasně pozorovatelné i v předkládané práci. Tak sestává bod tři (*Družina*) v diplomantově analýze struktury mýtu (s. 45) ze tří podtypů:

3a) Hrdina se vydává na cestu sám.

3b) Hrdina má jednoho služebníka [...] Služebníků může být i více [...]

3c) Hrdina sám je jen doprovodem pro krále [...]

Těžko si představit možnost, již by nebylo možno zařadit do jedné z těchto variant. Obdobně bod devět postuluje:

9) Hrdina ve většině případů zvítězí [...]

Chceme-li však za jednu z variant považovat i mýtus o Tórově cestě k Útgardskému Lokimu (jak diplomant činí), museli bychom dodat 'nebo je poražen'. Chceme-li tedy mýtus o Tórově cestě k útgardskému Lokimu skutečně považovat za jedno ze ztvárnění mýtu o Tórově cestě ke Geirrødovi (jak diplomant sugeruje), musíme prohlásit otázku, co konkrétně zaplní strukturální pozici závěru mýtu, za indiferentní vůči jeho významu. Přitom bychom čekali, že právě otázka, zda je bůh poražen či zvítězí, význam mýtu nemalou měrou ovlivňuje (chápeme-li alespoň tento význam jako něco víc, než jen pouhou motivickou strukturu). Obdobně by i u řady

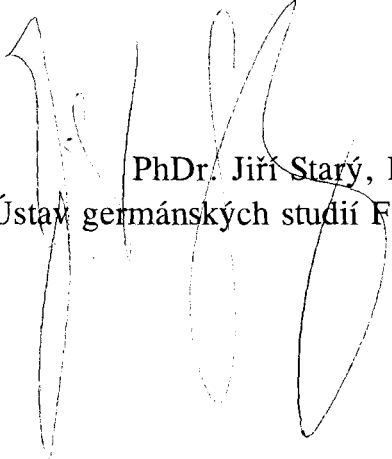
3. Ač už dnes ani takový názor není přijímán samozřejmě. Pro poststrukturalistickou kritiku opozičně - strukturálního výkladu staroseverského mýtu viz G. Steinsland, „The Late Iron Age Worldview and the Concept of 'Utmark'”, in: Ingunn Holm et al. (ed.), 'Utmark.' *The Outfield as Industry and Ideology in the Iron Age and Middle Ages*, Bergen, 2005, s. 143-145.

4. Viz např. G. S. Kirk, *Myth*, Berkeley - Los Angeles, 1970, s. 71.

dalších motivů bylo žádoucí provést podstatně podrobnější analýzu, a teprve poté s nimi operovat v tom či onom směru. Příkladem je často zmiňovaná otázka po významu humoru v jednotlivých verzích mýtu o Tóru a Geirrødovi: problém humoru ve staroseverském mýtu obecně je přitom ponechán zcela stranou a z pestré literatury k tomuto tématu není zmíněno nic.⁵ Můžeme tedy uzavřít zjištěním, že přes všechnu snahu a péli při shromažďování materiálu a jeho analýze zůstává diplomantova analýza pojednávaného mýtu analýzou parciální. To je samozřejmě v rámci diplomové práce omezení logické a pochopitelné, oceněníhodné by však bylo jeho uvědomění a předeslání ze strany diplomanta.

C) Hodnocení

Skutečností však zůstává, že práce je reprezentativním přehledem jednotlivých variant mýtu o Tóru a Geirrødovi, shromažďuje úctyhodné množství mytického materiálu, věrně ho překládá či reprodukuje, podrobně komentuje, a pokouší se fundovaně proniknout za shromážděné varianty. Práce reflektuje velkou většinu primárních i sekundárních pramenů k tématu,⁶ a proto ji navrhuji přijmout a hodnotit jako výbornou.

 PhDr. Jiří Starý, Ph.D.
 Ústav germánských studií FF UK

5. Viz např. F. R. Schröder, *Das Symposium der Lokasenna*, in: *Arkiv för nordisk filologi* 76 (1952); Otto Höfler, *Götterkomik. Zur Selbstrelativierung des Mythos*, in: *Zeitschrift für deutsches Altertum* 100 (1971), s. 371-89; H.M. Hinrichs, *Satirisch-parodistische Züge in der Brymskviða*, in: L.H. Backes (ed.) *Festschrift für Hans Eggers*, Tübingen, 1972, s. 501-510; A.J. Gurevič, *On the Nature of Comic in Elder Edda*, in: *Mediaeval Scandinavia* 9 (1976), s. 127-37; M.J. Steblin-Kamenskij, *On the History of Laughter*, in: *Mediaeval Scandinavia* 11 (1978-9), s. 154-62; Richard North, *Goð geyja. The Limits of Humour in Old Norse-Icelandic Paganism*, in: G. Barnes et al. (ed.), *Old Norse Myths, Literature and Society*, Sydney, 2000, s. 387-95 atd.

6. Za jediné zásadnější přehlédnutí na rovině pramenů považuji nezmnění tzv. Kveldúlfovy strofy (Finnur Jónsson (ed.), *Den norsk-íslandske skjaldedigting*, Gyldendal: København - Nordisk Forlag: Kristiania, 1912-15, B I s. 26), jejíž kenning 'tíživá protivnice Tóra' (*þung Þórs fangvina*) pro 'stáři' jasně dokládá, že mýtus o Tórově výpravě k útgardskému Lokimu musel být znám již dlouho před Snorrim, a to včetně problematických personifikací abstraktních pojmů.

Co se týče sekundární literatury, zohlednění by zasloužily interpretace, jež k *Drápě na Tóra* podal Ernst Albin Kock (*Notationes Norrenae*, Lund 1923-41, §443-69, 2249-2255, 2446).